

Az újrahasználatlalt összefüggésben felmerülő, az élelmiszer-hulladékkal, higiéniaival és egészségügyi aggályokkal kapcsolatos mítoszok megdöntése

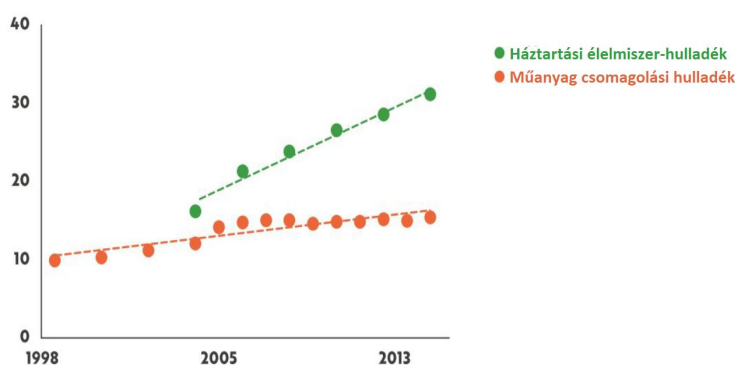
Az érdekelt iparágak az élelmiszer- és italcsomagolással kapcsolatos tévhiteket terjesztenek a higiéniaival, a képződő élelmiszer-hulladék mennyiségével és az egészségügyi következményekkel összefüggésben. Ezek az aggályok különösen a csomagolásról és csomagolási hulladékról szóló rendelet (PPWR) felülvizsgálatát érintő jelenlegi vita során merültek fel. Ennek megfelelően ez a tájékoztató a leggyakoribb mítoszok közül néhányat igyekszik megcáfolni.

1. SZÁMÚ MÍTOSZ: AZ ELDOBHATÓ CSOMAGOLÁS CSÖKKENTI AZ ÉLELMISZER-HULLADÉKOT

A csomagolóanyag-gyártók rendszeresen hangoztatják, hogy az egyszer használatos csomagolások, a kis adagok és a zöldségek becsomagolása segít csökkenteni az élelmiszer-pazarlást. Míg egyes csomagolások hozzájárulhatnak a termékek eltarthatósági idejének meghosszabbításához, például azáltal, hogy szükségtelenné teszik a hűtést, az UNEP nemrégiben készült tanulmánya szerint **„Ahol az élelmiszer típusa megengedi, az élelmiszereket csomagolatlanul vagy újrahasználatos csomagolásban kell értékesíteni, mivel ez környezetvédelmi szempontból szinte mindig előnyösebb, mint az egyszer használatos csomagolásban lévő élelmiszerek”**. A szerzők a csomagolást elsősorban a friss hús tartósítására ajánlják. [1] Azaz ha a csomagolás az élelmiszer védelmével javítja a teljes környezeti lábnyomot, akkor az újrahasználatos csomagolás előnyösebb megoldás, mint az egyszer használatos.

Az uniós háztartásokban az elmúlt két évtizedben az élelmiszer-hulladék és a műanyag csomagolási hulladék mennyisége egyaránt nőtt (1. ábra). [2] Az intenzívebb csomagolási gyakorlat nem tudta csökkenteni a háztartások élelmiszer-hulladékát, mivel az élelmiszer-hulladékot eredményező fogyasztói magatartások, mint a túlvásárlás, az élelmiszerek elkészítése és tárolása függetlenek a csomagolás kialakításától. **Bizonyos esetekben a csomagolás a feldolgozási fázisban valójában még növelheti is az élelmiszerpazarlást: az olyan gyakorlatok, mint a multipakkok és a porciózás további élelmiszerpazarlást eredményezhetnek a gyártás során.**

1. ÁBRA: A HÁZTARTÁSOK ÉLELMISZER- ÉS MŰANYAG CSOMAGOLÁSI HULLADÉKA AZ EU-28-BAN (MILLIÓ TONNA)

1. ábra: A háztartások élelmiszer- (zöld) és műanyag csomagolási (piros) hulladéka az EU-28-ban (millió tonna).

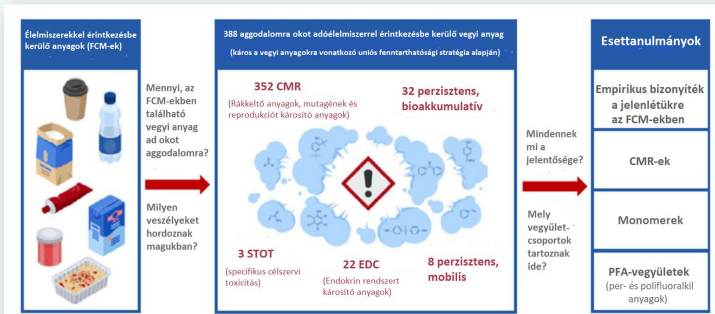
Egy, a műanyag csomagolásokról készült életciklus-elemzéseket megvizsgáló tanulmány megállapította, hogy azok gyakran nem veszik figyelembe a rövid élelmiszer-ellátási láncok, a csomagolásmentes megoldások és az újrahasználatos csomagolások pozitív hatásait. Sok esetben a csomagolás elsősorban marketingfunkciót tölt be. [3]

Az élelmiszerek csomagolása nem lesz képes csökkenteni az Európában keletkező nagy mennyiségű élelmiszer-hulladékot. Az élelmiszerpazarlással a teljes ellátási láncot vizsgálva kell foglalkozni, mivel annak sokféle mozgatórugója van. Ahelyett, hogy az élelmiszereket egyre több műanyagba csomagoljuk, az SDG 12.3. célkitűzésével összhangban kötelező érvényű élelmiszerhulladék-csökkentési célokat javasolunk bevezetni (az élelmiszer-veszteség és -hulladék 50%-os csökkentése 2030-ig). [4] A folyamatnak magában kell foglalnia a mezőgazdasági üzemek szintjén keletkező élelmiszer-hulladékot, amelyet jellemzően alábecsülnek, és amely jelenleg nem szerepel az élelmiszer-hulladék mérésére szolgáló uniós módszertanban. A kötelező célkitűzés arra ösztönzi majd a tagállamokat, hogy az ellátási lánc minden szakaszában határozottan lépjenek fel az élelmiszer-hulladék csökkentése érdekében, és az iparág vezetői [5], olyan országok, mint Olaszország [6] és települések, mint Milánó [7] és Katalónia [8] jó példái bizonyították, hogy a megfelelő szakpolitikák alkalmazásával lehetséges a hulladékcsökkentés.

2. SZÁMÚ MÍTOSZ: AZ EGYSZER HASZNÁLATOS CSOMAGOLÁS MEGÓVJA AZ EGÉSZSÉGÜNKET

Egyre több a bizonyíték arra, hogy számos műanyagból, papírból és kartonból készült, egyszer használatos, élelmiszerrel érintkezésbe kerülő cikk közvetlen egészségügyi kockázatot jelent a fogyasztók számára, mivel több száz káros vagy potenciálisan káros vegyi anyagot tartalmazhatnak, amelyek az élelmiszerbe, és így a fogyasztó szervezetébe kerülnek. [9] Az élelmiszerekkel érintkezésbe kerülő anyagokban 388 különböző vegyi anyag fordulhat elő (2. ábra), amelyek az EU fenntarthatósági vegyianyag-stratégiája (CSS) szerint a legkárosabb vegyi anyagok közé tartoznak, mivel rákkeltő, mutagén, reprodukciót károsító (CMR), perzisztens és bioakkumulatív és/vagy endokrin rendszert károsító vegyi anyagok (EDC). [10]

Az EU-ban végzett humán biomonitring vizsgálatok szerint az élelmiszer-csomagolások az egyik legjelentősebb forrásai az endokrin rendszert károsító anyagoknak, például a BPA-nak és a ftalátoknak a gyermekek és felnőttek esetében is, az emberi vérben és testszövetben található különböző veszélyes vegyi anyagok mennyisége pedig nő. [11]

2. ábra: A legkárosabb vegyi anyagok, amelyek jelen lehetnek az élelmiszerekkel érintkezésbe kerülő anyagokban (Forrás: [11], saját szerkesztés)

Az ezeknek a vegyi anyagoknak való ismételt napi kitettség olyan súlyos egészségügyi kockázatokhoz járulhat hozzá, mint a termékenység visszaesése, az elhízás, a cukorbetegség vagy akár a hosszú távú hormonális rákos megbetegedések. Emellett **gyakran alábecsülik az újrahasznosított műanyagból, papírból és kartonból származó kockázatot az élelmiszercsomagolásban, ami azt bizonyítja, hogy az egyszer használatos csomagolások fokozott újrahasznosítása nem jelent életképes megoldást az európai és globális hulladék- és egészségügyi válságra.** [12] [13]

3. SZÁMÚ MÍTOSZ: AZ ÚJRAHASZNÁLHATÓ CSOMAGOLÁS NEM HIGIÉNIKUS

Amikor az újrahasználatos csomagolások élelmiszer-biztonságáról és higiéniájáról van szó, az egyszer használatos csomagolások híveinek állításai elbuknak. Először is, az élelmiszer-higiéniai jogszabályok (852/2004/EB rendelet) már szabályozzák ezt a gyakorlatot, hiszen minden élelmiszeripari vállalkozás higiéniai szempontjaira kiterjednek. A rendelet előírja, hogy az újrahasználatos tárolóedényeket és csomagolásokat (beleértve a csomagoláshoz használt anyagokat is) tisztán kell tartani, és szükség esetén fertőtleníteni kell a szennyeződés elkerülése érdekében. Ezért az élelmiszereket akár újrahasználatos, akár egyszer használatos csomagolásban értékesítő vállalkozásoknak meg kell felelniük ezeknek a követelményeknek.

Közelebbről megvizsgálva az újrahasználat különböző modelljeit, nevezetesen az „újrátöltést” (a fogyasztók magukkal viszik a saját csomagolásukat, és azt az üzletekben újrátöltik) és az „újrahasználati rendszereket” (a csomagolás egy vállalkozás tulajdonában van, és olyan rendszerbe illesztik, amely a forgalmazás, visszavétel, mosás, begyűjtés stb. teljes logisztikájával működik) [14] segítenek megcáfolni az élelmiszer-higiéniaira vonatkozó téves állításokat. **Az „újrahasználati rendszerek” esetében kiépül egy olyan infrastruktúra és fordított logisztika a csomagolás számára, amely többnyire iparosított, és a teljes folyamat (elosztás, visszavétel, mosás és újrátöltés) során higiéniai szabványoknak felel meg. Ez már számos tagállamban elterjedt az italok szegmensében a víz, a sörök, a gyümölcslevek és más termékek esetében. Franciaországban az élelmiszeripar (gyümölcsök, zöldségek, hús, hal, pékáru stb.) újrahasználatos másodlagos és harmadlagos csomagolásainak ipari mosására szolgáló megoldások bizonyították, hogy ipari méretben is működnek. [15]**

Ami az „újrátöltési” modellt illeti, amelynek keretében a fogyasztó a saját edényét viszi be az üzletbe, a higiéniát garantáló szabályok és az üzletek felelősségére vonatkozó mentességek jó gyakorlatot jelentenek. Ez a csomagolási és csomagolási hulladékokról szóló rendelet felülvizsgálatára vonatkozó bizottsági javaslatban is szerepel.

Végezetül **fontos hangsúlyozni, hogy az újrahasználatos csomagolásnak hosszú története van, generációk óta használják világszerte a tejtermékek, húsok, tenger gyümölcsei, gyümölcsök és zöldségek, gabonafélék és egyéb élelmiszerek szállítására.** Az újrahasználatos csomagolások tehát nem újdonságok a fogyasztási cikkek világában – beleértve a szélesebb értelemben vett európai vendéglátó- és élelmiszer-szolgáltató ágazatot is. A COVID-19 a figyelem középpontjába helyezte a higiéniai, egészségügyi és biztonsági kérdéseket. Néhány esetben az élelmiszer-kiskereskedők úgy döntöttek, hogy a világiárvány kitörésekor átmenetileg felfüggesztik az újrátöltési lehetőségeket vásárlóik számára. Az egészségügyi szakértők azonban megerősítették, hogy az alapvető higiéniai szabályok betartása mellett az újrahasználatos termékek biztonságosak, még a világiárvány fényében is. [16]

4. SZÁMÚ MÍTOSZ: AZ ÚJRAHASZNOSÍTÁS MEGOLDJA A HULLADÉKPROBLÉMÁT

Ma az ipar elsősorban a csomagolások újrahasznosítás céljából történő begyűjtésére, valamint az olyan megoldásokra összpontosít, mint a kémiai újrahasznosítás, amelyet olyan technológiai innovációként népszerűsítene, amely lehetővé teheti a problémás műanyag-hulladék-áramok hasznosítását. Fel kell azonban ismernünk, hogy bár az újrafeldolgozás javulhat – **az újrafeldolgozásnak megvannak a maga korlátai,** és nem képes kielégíteni az összes keresletet, elvonhatja a figyelmet a hulladékcsökkenésért folytatott küzdelemtől, mivel fenntartja az eldobás kultúráját, és összességében számos, a csomagolással kapcsolatos fenntarthatósági kihívást hagy megoldatlanul.

Az erőforrás-felhasználás jelenlegi szintje nem egyeztethető össze az éghajlati célkitűzésekkel, még akkor sem, ha az újrahasznosítást és a szén-dioxid-mentesítést a végtelenségig fokozzuk. [17]

A csomagolóanyagok újrahasznosíthatóságáról rendelkezésre álló statisztikák többsége pontatlan, mivel nem tükrözik az ágazat valós körülményeit, és országonként nagy eltéréseket mutatnak. A legtöbb esetben a hulladékgazdálkodási infrastruktúrák nem rendelkeznek a különböző csomagolási formátumok kezeléséhez szükséges kapacitással/képességgel. Minél összetettebbek a csomagolások, annál rosszabb az újrahasznosított anyag minősége. Jelenleg az EU piacán forgalomba hozott egyszer használatos csomagolások többsége különböző anyagokból és/vagy rétegekből áll, amelyek nem hasznosíthatók újra együtt. A csomagolásban található számos vegyi anyag és az ételmaradékok szintén akadályozzák az újrahasznosítást. A jelenlegi újrafeldolgozási statisztikák nem veszik figyelembe a nem megfelelő ártalmatlanítást (szemetelés), és nem számolnak az EU területén kívülre szállított csomagolásokkal, ahol a biztonságos és hatékony újrafeldolgozás és nyomon követhetőség nem garantálható.

Egy nemrégiben az összetett papírcsomagolásról készült tanulmány [18] rámutat, hogy a ezek több csomagolási hulladékot termelnek. Eszerint „az összetett papírcsomagolások átlagosan 40%-kal több anyagot igényelnek ugyanakkora termék becsomagolásához. Várhatóan 2025-re az összetett papírcsomagolások összesen 25 ezer tonnával több hulladékot fognak termelni”. A jelentésből az is kiderül, hogy „a rosttartalom tényleges újrahasznosítása jelenleg elmarad az elméleti újrahasznosíthatóságtól, és a kompozitok növekvő aránya problémákat okoz a papírhulladék újrahasznosításában”.

Ami a műanyagokat illeti, bár a piacon körülbelül 79 műanyag-típus van kereskedelmi forgalomban, csak néhány polimertípust hasznosítanak újra. Európában a műanyag-újrahasznosítási arány összességében 23%.

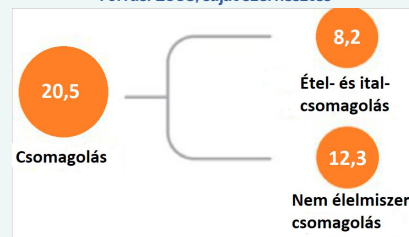
Európában évtizedekkel az első újrahasznosítási rendszer bevezetése után **még mindig csak a műanyag csomagolások 40%-át jelentik újrahasznosítottnak**, a többi a hulladéklerakókba vagy égetésre kerül. Becslések szerint a tényleges újrafeldolgozási arány, azaz **az újrafeldolgozott műanyag helyettesítő aránya, vagyis a új műanyaggal egyenértékű műanyag-előállítási képesség közelebb áll a 10%-hoz**. Ezenkívül az újrafeldolgozásra szánt műanyag csomagolások egyharmadát még mindig az EU területén kívülre szállítják, ahol nem garantálható a hatékony újrafeldolgozás és a nyomonkövethetőség.

Becslések szerint a műanyag csomagolóanyagok értékének 95%-a, azaz évente 70-105 milliárd euró veszik el a gazdaság számára már az első, igen rövid felhasználási ciklus után. **Ez a rendszer fenntarthatatlan.** [19]

Plastic Waste Recycling Figures(2022). Source: [ECOS](#)
3. ábra: Hulladék-újrahasznosítási értékek (2022).

Forrás: ECOS, saját szerkesztés

Plastic demand (2018) in million metric tonnes. Source: [ING](#)

4. ábra: Műanyag iránti igény (2018) millió metrikus tonnában.

Forrás: ING, saját szerkesztés

Számos közelmúltbeli jelentés és tanulmány arra a következtetésre jutott, hogy **a világ legnagyobb vállalatai által tett önkéntes kötelezettségvállalások kudarcot vallottak a műanyagválság érdemi kezelésében**, mivel a csomagolás újrahaznosítására, nem pedig a csökkentésre és újrafelhasználásra összpontosítanak. [20] [21] Az Ellen MacArthur Alapítvány és az ENSZ Környezetvédelmi Programja által készített jelentésből kiderült, hogy egyes vállalatok a felhasználás csökkentésére tett ígéretük ellenére több új műanyagot használnak. [22] Továbbá, a Deutsche Welle (DW) oknyomozó újságcíkkje [23] nemrégiben kimutatta, hogy az európai élelmiszer- és italgyártó vállalatok csomagolással kapcsolatos kötelezettségvállalásainak kétharmada vagy nem sikerült, vagy elvetették.

A műanyag újrahaznosítása egyszerűen nem megoldás a természeti erőforrások túlzott használatára, és nem is hatékony intézkedés a csomagolási hulladék csökkentésére. Szó szerint kizárt, hogy minden szemetet megtisztítsunk, vagy elegendő újrahaznosítási infrastruktúrát építsünk ki a növekvő anyagbevitel kezeléséhez, amíg nem kezdjük el a dolgok tervezését és használatát alapjaiban megváltoztatni. Az újrahaznosításnak azonban fontos szerepe van a kör bezárásában, miután a megelőzés és az újrafelhasználás lehetőségei – például az újratölthető csomagolások – kimerültek.

A SZERZŐK ELÉRHETŐSÉGEI:

Dorota Napierska, Policy Officer on Toxic-Free Consumption & Production , dorota@zerowasteurope.eu

Theresa Morsen, Waste Policy Officer, theresa.morsen@zerowasteurope.eu

Larissa Copello, Consumption & Production Campaigner, larissa@zerowasteurope.eu

Szerkesztő: Ana Oliveira

Fordította: Szabó György, Humusz Szövetség

A Zero Waste Europe egy közösségeket, helyi vezetőket, vállalatokat, szakértőket és aktivistákat tömörítő európai hálózat, amely célja, hogy kiiktassa a hulladékot társadalmunkból. Arra biztatjuk a közösségeket, hogy gondolják újra az erőforrásokhoz való kapcsolatukat, alakítsanak ki tudatosabb életmódot és fenntarthatóbb fogyasztási mintákat, és gondolkodjanak körforgásokban.

A Zero Waste Europe hálával fogadta az Európai Unió anyagi támogatását. Az útmutató tartalmáért a Zero Waste Europe-ot kizárólagos felelősség terheli. A tartalom nem feltétlenül tükrözi a fent nevezett támogató véleményét. A támogató nem tehető felelőssé az itt fellelhető információk esetleges felhasználásáért.